

Заплатинська Анна,

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри ортопедагогіки, ортопсихології та реабілітології факультету спеціальної та інклюзивної освіти Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова
(м.Київ, Україна)

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ НЕЙРОКОРЕКЦІЙНИХ ВПРАВ У ПРОЦЕСІ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ З ІНКЛЮЗИВНОЮ ФОРМОЮ НАВЧАННЯ

Актуальним питанням в закладах загальної середньої освіти виступає якість навчання дітей з порушеннями психофізичного розвитку, інвалідністю та труднощами у навчанні. Інклюзивна форма навчання, що впроваджена в закладах освіти, передбачає розроблення індивідуальної програми розвитку, проте не усі, хто потребує даного роду супровід, мають необхідні документи (висновок від Інклюзивного ресурсного центру, заяву батьків, направлення відповідного органу управління освітою тощо). Вчителі, які працюють в закладах освіти, відзначають, що у багатьох дітей спостерігаються труднощі з концентрацією уваги, формуванням навичок читання й письма, самоконтролем та системою сформованості соціальних навичок та цінностей.

Вище згадані труднощі негативно відображаються не лише на навчальних здібностях дитини, але й на її подальшій життєдіяльності. Без відповідних документів й дозволу батьків надати фахову допомогу стає неможливим. Навантаження у вирішенні даних проблем лягає на звичайних педагогів та адміністрацію закладів освіти.

Зокрема, запропонований нами підхід щодо застосування педагогами системи вправ з нейрокорекційним впливом під час організації охоронно-педагогічного режиму й навчального процесу може позитивно впливати на сформованість психічних процесів у дітей. За умови правильної організації впровадження цієї технології в систему закладів загальної освіти сприятиме досягненню вікових норм в загальному, мовленнєвому та навчальному розвитку й соціальній активності дитини.

Наукові засади сучасної нейропсихології базуються на принципах, розроблених класиками психології: Л. Виготським, Л. Венгером, Д. Ельконіним, О. Запорожцем, О. Леонтьєвим, О. Лурією, А. Семенович, А. Сиротюк, Л. Цветковою та іншими. Ефективність нейропсихологічного (психомоторного) підходу доведена науковими дослідженнями (Н. Корсакової, Ю. Мікадзе, М. Семаги, Н. Семаго та ін.) і результатами практичного використання (Т. Ахутіної, О. Конєвою, Н. Рудаметової, А. Семенович, А. Сиротюк та ін.).

Нейромоторний вплив відноситься до здоров'язберігаючих та ігрових технологій, які передбачають корекцію порушених психічних процесів (уваги, пам'яті, мислення, мовлення), емоційно-вольової сфери дитини через рухову активність та її використання в організації освітнього процесу. Розвиваючи тілесну моторику через рухливі ігри, танці, під час занять ритміки, у грі на музичних інструментах, створюються передумови для формування вищих психічних функцій [3, 4].

Власне з метою організації охоронно-педагогічного режиму (попередження виникнення гіподинамії, порушень постави, порушень зорової функції та пропедевтика навчальної

діяльності «введення в процес навчання») у закладі освіти з інклюзивною формою навчання необхідно забезпечити виконання наступних умов.

По-перше, підвищувати ступінь активного залучення батьків до виховного і освітнього процесів (проводити заходи, рекомендувати участь у спільній діяльності, інформувати про важливість сімейного виховання) та розробляти / вдосконалювати єдиний підхід до формування соціальних та шкільних цінностей у дітей.

По-друге, розробити правила закладу освіти, єдину концепцію розвитку для школи (поведінка в закладі, система субординації, правила спілкування, відповідальність за порушення правил закладу, система бонусів й винагород) та індивідуальні правила для кожного класу, щоб врахувати потреби та особливості учнів з порушеннями психофізичного розвитку чи інвалідністю (адаптування середовища, матеріалів, навчального процесу до потреб учнів з особливими освітніми потребами).

По-третє, внести корективи в організацію навчального навантаження та передбачити в режимних моментах школи час для фізичної активності учнів (організовані ігри на перерві, прогулянки на вулиці, час на релаксацію для дітей, що швидко втомлюються або мають певні психічні особливості чи наслідки соматичних станів). Необхідно передбачити такий розклад занять, який міститиме чергування складних предметів, що потребують довільної концентрації і цілеспрямованої діяльності (математика, письмо, читання) із навчальними предметами, які передбачають творчість та супроводжуються рухом або зміною положення тіла (малювання за мольбертом, фізкультура, ігри з правилами, творчі ігри), ритміка (музика), інше.

По-четверте, в навчальний процес початкових класів вводити окремі групи вправ, за допомогою яких педагоги формуватимуть довільну регуляцію діяльності, покращуватимуть емоційний фон у дітей, які навчаються за індивідуальною програмою розвитку та класу в цілому. Значущими на сьогодні є такі завдання, котрі корегують увагу й імпульсивність, формують довільність поведінки, що сприяє дотриманню соціальних норм та правил, розвивають навички саморегуляції.

Отже, в процесі шкільного навчання доречно застосовувати такі нейрорухові прийоми:

1) Ігри та завдання на розвиток уваги й довільності – це осмислені рухи, які здійснюються за словесною командою. Оптимальними для початку роботи є детальні інструкції, які передбачають поступове формування у дитини здатності до побудови власної програми руху. Для дітей, у яких спостерігається порушення у розумінні зверненого мовлення чи недостатньо сформоване власне усне мовлення, можна передбачити застосування методики альтернативної та заміщуючої комунікації.

Під час уроку використовуються чіткі повторювані структури: правила заняття, поетапність виконання завдання, незмінне розташування предметів. Все це виступає додатковим організуючим моментом при формуванні довільності, введення елемента мобільності, можливість переміщення по класу з метою виконання завдання педагога чи асистента вчителя (відповідь біля дошки, розкладання матеріалів на парти учнів для виконання наступного завдання і т.д.), а також вправи «Знайди відмінності», «Знайди за предмет описом», «Що змінилось?», колективні розповіді з кубиками «Story cubes» тощо;

Під час перерви або на прогулянці основною умовою розвитку довільності в діяльності є дотримання дітьми правил, ритуалів і тимчасового регламенту. Учням пропонуються ігри з правилами, спостереження за визначеними об'єктами та інше.

2) Окорухові вправи – дозволяють розширити поле зору, покращити зорове сприймання. Власне в навчальній діяльності найчастіше використовується двовимірний простір (книга, таблиця, зошит, комп'ютер інше) проте формування тривимірного візуального

сприйняття є необхідною умовою успішного навчання, оскільки односпрямовані і різноспрямовані рухи очей розвивають міжпівкульну взаємодію та активізують процес навчання.

Під час уроку з метою залучення уваги дитини рекомендується використовувати яскравий демонстраційний чи роздатковий матеріал. На початку дитина стежить за тим, що демонструється, та за указкою, котра переміщується, потім – за своєю рукою, яка переміщується, тримаючи предмет в правій, згодом в лівій руці та обома руками. Такі завдання виконують в повільному темпі (від 3 до 7 секунд) у такій послідовності: 1) на відстані витягнутої руки, 2) на відстані ліктя, 3) близько перенісся з фіксацією в крайніх положеннях: сидячи і стоячи.

З метою покращення гостроти зору та зняття зорової напруги під час перерви та / або на прогулянці рекомендується застосовувати різноманітні комплекси вправ для очей.

Наприклад, зігріти внутрішні поверхні долонь, потираючи їх одна-об-одну, після чого, схрестивши долоні в області фаланг пальців (у вигляді «даху»), накрити ними обидва ока так, щоб зовнішнє світло не проникало. Потім, не віднімаючи рук від очей, виконати наступні вправи:

- кілька секунд інтенсивно покліпати (повторювати після кожної виконаної вправи);
- здійснити очима рухи «вверх – вниз»;
- здійснити очима рухи «вправо – вліво»;
- здійснити очима рухи «вправо вверх – вліво вниз»;
- здійснити очима рухи «вліво вверх – вправо вниз»;
- здійснити очима рухи по кутам квадрату проти годинникової стрілки «вліво вверх – вліво вниз - вправо вниз – вправо вверх»;
- здійснити очима рухи по кутам квадрату за годинниковою стрілкою «вліво вверх – вправо вверх – вправо вниз – вліво вниз»;
- здійснити очима рухи за годинниковою стрілкою по уявному «циферблату», фіксуючись на числах 12, 3, 6, 9;
- здійснити очима рухи проти годинникової стрілки по уявному «циферблату», фіксуючись на числах 12, 9, 6, 3.

Після виконання цих вправ потрібно, не розплющуючи очей, злегка потерти їх кулачками; покліпати, віднявши руки, та розплющити очі.

3) Рухи тіла і пальців – забезпечують розвиток міжпівкульної взаємодії, сприяють розвитку відчуття власного тіла, що покращує диференціацію сенсорної інформації, яку отримано ззовні та від самого тіла. Розуміння потреб власного тіла, сформованої реакції на подразники та тілесної експресії інших, впливає також і на сформованість загальної комунікативної навички, створюючи додаткові умови для соціального розвитку.

Під час уроку рекомендуються такі вправи, як «Кулак, ребро, долоня», дзеркальне малювання, пальчикові ігри, графічні диктанти, вправи для кисті та пальців рук по типу «Прокочування кульок», ігри з папером, розминання пластиліну, конструктивні завдання із паличок, шнурівок, масаж долонь за допомогою олівців різних форм та фактур тощо.

Під час перерви, на прогулянці, під час індивідуальної роботи рекомендовано самомасаж вушних раковин, перехресна ходьба, ходьба за заданими напрямками, сортування дрібних предметів, ігри із дзигою, ігри з конструкторами / мозаїками; а в їдальні – використання столових приборів, накривання і прибирання столу та інші.

4) Релаксаційні методи, що поєднують музику, колір і запахи, мають різний вплив на діяльність центральної нервової системи дитини: тонізуючий, стимулюючий, зміцнюючий,

відновлюючий, заспокійливий, розслаблюючий і т.д. Здатність ЦНС розрізняти, розуміти та інтегрувати отримані сенсорні подразники сприяють формуванню таких процесів, як самоспостереження, спогад подій і отриманих відчуттів, на підставі яких формується інтеграція в малюнку (невербальний компонент) і в обговоренні (вербальний компонент) [1, 2].

Продумане застосування вище перерахованих засобів підвищує ефективність виконуваних вправ, створюючи додатковий потенціал для розвитку дитини. Релаксація може проводитися на початку, в середині, а з метою інтеграції отриманого досвіду – у кінці уроку.

Також під час уроку проводяться фізкультхвилинки, які включають окорухові вправи, вправи на розвиток міжпівкульної взаємодії, вправи на загальну та дрібну моторику.

Під час перерви та / або на прогулянці релаксація використовується з метою зняття психоемоційної напруги та відновлення сил. Учням рекомендується прийняти зручне положення тіла, розслабитись і, заплющивши очі, виконати кілька циклів глибокого дихання. Прослуховуючи відповідну музику, бажано візуалізувати (уявляти) кольори або образи. Доречно використовувати просторові вправи, комунікативні ігри та ігри на регуляцію руху, а також ігри на свіжому повітрі (влітку – до 20, а взимку – до 10 хвилин).

Таким чином, застосування прийомів та завдань методу нейрокорекції сприяє в організації діяльності закладу з інклюзивною формою навчання підвищенню працездатності та формуванню довільного контролю усіх учасників навчального процесу, а для дітей, що мають особливі освітні потреби, – поліпшенню й оптимізації інтелектуальних процесів (пам'яті, уваги, мовлення, просторових уявлень, дрібної і загальної моторики), а також зниженню стомлюваності, оскільки технології нейрокорекції мають накопичувальний ефект.

Список використаних джерел:

1. Горячева Т.Г., Султанова А.С. Сенсомоторная коррекция при нарушениях психического развития в детском возрасте. Москва, 1999, с.16.
2. Горячева Т.Г., Султанова А.С. Сенсомоторная коррекция при психосоматических расстройствах в детском возрасте. Глава в кн. Бихевиорально-когнитивная психотерапия детей и подростков. Ред. Ю.С.Шевченко, СП, 2003, с.465-490.
3. Микадзе Ю.В. Нейропсихология детского возраста. Питер, 2008, с.242-260.
4. Семенович А.В. Нейропсихологическая диагностика и коррекция в детском возрасте. М.,2002, с.175.

УДК 376.112.4

Івашура Наталія

викладач кафедри корекційної освіти

та спеціальної психології

КЗ «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»

Харківської обласної ради,

дефектолог КУ «Новопокровський

інклюзивно-ресурсний центр»

м.Харків, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОДІЇ ФАХІВЦЯ РЕАБІЛІТОЛОГА З ДИТИНОЮ З ООП ПІД ЧАС КОМПЛЕКСНОГО ОБСТЕЖЕННЯ В ІНКЛЮЗИВНО-РЕСУРСНОМУ ЦЕНТРІ

Найдієвіша сила, що розвиває рух і філософію інклюзію у світі - це батьки та самі люди з інвалідністю. І саме завдяки цій силі Україна з кожним роком стає все більш доступною, відкритою і не тільки у сфері освіти, інклюзія розкриває широкі можливості.